

Pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksen kehittäminen HIKLU-alueella

Mika Jaakkola

2021 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksen kehittäminen
HIKLU-alueella**

Mika Jaakkola
Turvallisuus ja riskienhallinta
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2021

Mika Jaakkola

Pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksen kehittäminen HIKLU-alueella

Vuosi 2021 Sivumäärä 31

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksia HIKLU-alueella. Opinnäytetyön toimeksiantaja on Helsingin Pelastuslaitos, mutta opinnäytetyössä tarkasteltiin kaikkien HIKLU-alueen toimijoiden tapoja tehdä pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksia. Opinnäytetyö tehtiin tutkimuksellisen kehittämistyön näkökulmasta. Tavoitteena oli luoda uusia toimintamalleja HIKLU-alueen pelastuslaitoksille pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksiin. Opinnäytetyön kehittämisideoita voidaan siis soveltaa kaikkien HIKLU-alueiden toimijoiden käyttöön pienillä pelastuslaitoskohtaisilla muutoksilla.

Opinnäytetyön tietoperusta muodostuu suureksi osaksi Pelastuslaissa (379/2011) määritellyistä pelastustoimen sekä pelastuslaitoksen tehtävistä ja vastuista. Pelastustoiminnan edellytyksien määrittely sekä siihen liittyvät asiat ovat myös keskeisessä roolissa tässä opinnäytetyössä. Menetelminä opinnäytetyössä käytettiin dokumenttianalyysejä, jonka avulla tutustuttiin jo olemassa oleviin asiakirjoihin, dokumentteihin sekä lakeihin. Toinen opinnäytetyössä käytetty menetelmä oli avoin teemahaastattelu. Teemahaastatteluiden avulla selvitettiin eri HIKLU-alueen pelastuslaitosten nykyisiä toimintamalleja pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksen suhteen. Opinnäytetyö rajattiin koskemaan ainoastaan asuintaloja, joten olemassa olevaan turvallisuustekniikkaan ei juurikaan oteta opinnäytetyössä kantaa.

Opinnäytetyön dokumenttianalyyseihin sekä haastatteluiden perusteella esitellään opinnäytetyön lopussa kaksi erilaista kehitysehdotusta, joilla voitaisiin pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksia parantaa HIKLU-alueen pelastuslaitoksilla. Ensimmäisenä kehitysideana on pelastustiekoeajo yhdistettynä pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksiin. Tämän toimintamallin avulla saataisiin hyvä operatiivinen kokonaiskuva kohteen pelastustoiminnan edellytyksien tilasta, sekä mahdolliset puutteet niissä raportoituja valvonnasta vastaavalle taholle. Toisena kehitysideana on operatiivisen sekä onnettomuuksien ehkäisyn työntekijöiden koulutus sekä siihen liittyvä helppo kanava viestiä havaituista ongelmakohdista osastolta toiselle. Tähänkin kehitysideaan kuuluu olennaisena osana myös havainnoista sekä niiden korjaamiseen johtavista toimenpiteistä annettava palaute havainnon tehneelle taholle.

Mika Jaakkola

Developing of Revisions to the Conditions of Rescue Operations in the HIKLU-area

Year 2021

Pages

31

The purpose of this thesis was to develop revisions to the conditions of rescue operations in the HIKLU-area. The thesis is commissioned by the Helsinki Rescue Department, but the thesis examined the ways in which all actors in the HIKLU area carried out revisions to the conditions of rescue operations. The thesis was carried out as a research development commission. The objective was to create new operating models for rescue services in the HIKLU area for revising the conditions of rescue operations. In other words, the development ideas presented in the thesis can be applied to all actors in the HIKLU area with minor changes specific to the rescue services.

The theoretical framework of the thesis consists largely of the tasks and responsibilities of rescue services and rescue services as defined in the Rescue Act (379/2011). Defining the prerequisites for rescue operations and related matters also play a key role in this thesis. The methods used in the thesis were documentary analysis, which was used to study documents and laws. Another method used in the thesis was open thematic interview. The thematic interviews were used to study the current operating models of the various HIKLU rescue services with regard to the revision of the conditions of rescue operations. The thesis was limited to residential buildings only, so the existing safety technology is hardly taken into account in the thesis.

Based on the documentary analysis of the thesis and interviews, two different development proposals are presented in the thesis, which could improve the revision to the conditions of rescue operations within the HIKLU rescue services. The first development idea is a rescue road test run combined with revisions to the conditions of rescue operations. This operating model would provide a good operational overview of the state of the conditions of rescue operations on the site, as well as any deficiencies reported to the monitoring authority. Another development idea is the training of operational and accident prevention workers and an associated easy channel for communicating the problems identified from one department to another. This development idea also includes feedback on the findings and the measures leading to their correction.

Keywords: accident prevention, rescue operations, rescue services

Sisällys

1	Johdanto	6
1.1	Opinnäytetyön tavoite ja käytettävyys	7
1.2	Kehittämistehtävän rajaus	7
2	Opinnäytetyön keskeiset käsitteet	8
2.1	Pelastustoiminta	8
2.1.1	Pelastustoimi.....	8
2.1.2	Pelastustoimen palvelutasopäätös	9
2.1.3	Riskiluokitus ja sen perusteet.....	10
2.2	Pelastustoiminnan edellytykset	12
2.2.1	Onnettomuuksien ehkäisy	14
2.2.2	Pelastuslaitosten tekemä valvontatyö.....	14
2.2.3	Turvallisuusviestintä ja turvallisuuskulttuuri.....	15
2.2.4	Toimintavalmiusajat ja vaikutus	16
2.3	HIKLU-alue	17
3	Käytettävät menetelmät	18
3.1	Dokumenttianalyysi.....	18
3.2	Haastattelut.....	19
4	Dokumenttianalyysin tulokset.....	20
4.1	Haastatteluiden tulokset	22
4.1.1	Pelastustiekoeajot	22
4.1.2	Asuintalojen paloturvallisuuden itsearviointi	23
5	Johtopäätökset	24
5.1	Pelastustiekoeajo yhdistettynä pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksiin	25
5.2	Perehdytyskoulutus sekä raportointikanava.....	26
5.3	Työn luotettavuus.....	27

1 Johdanto

Pelastuslaitoksilla, kuten koko länsimaaisessa yhteiskunnassa on jatkuvasti tullut tärkeämmäksi toimia onnettomuuksia ehkäisevällä tavalla. Suomessa sisäministeriö on julkaissut toimintaohjelman ”Turvallinen ja onnettomuuksista vapaa arki 2025” jolla sisäministeriö pyrkii mahdollisimman suureen vaikuttavuuteen onnettomuuksien ehkäisemiseksi ja turvallisuuden kehittymiseksi. (Lepistö & Heliskoski 2019.) Pelastuslaitosten lakisääteiseen työhön kuuluu onnettomuuksien ehkäisy siinä missä onnettomuuksien vaikutusten minimointi ja ihmisten pelastaminen (Pelastuslaki 379/2011). Helsingin pelastuslaitoksella onnettomuuksien ehkäisystä on pääsääntöisesti vastannut onnettomuuksien ehkäisyn osasto, jossa työskentelevät esimerkiksi palotarkastajat sekä turvallisuuskouluttajat. Nykyisin myös palomestareiden ja operatiivisen henkilöstön toimenkuvaan kuuluu entistä enemmän osallistuminen onnettomuuksien ehkäisytyöhön. Helsingin pelastuslaitoksellakin, jolle tämä opinnäytetyö tehdään, pyritään siihen, että operatiivinen osasto ottaa enemmän osaa tähän äärimmäisen tärkeään työhön. Pelastustoiminnan edellytyksien tarkistukset ovat hyvä esimerkki tällaisen käytännön jalkauttamisesta operatiivisen henkilöstön työhön. Helsingin pelastuslaitoksella pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksia on tehty operatiivisen osaston toimesta laajamittaisesti vuosina 2015-2019. Tarkastuksilla nimensä mukaan käytiin lävitse ennalta määriteltyjä kohteita nimenomaan pelastustoiminnan käytännön edellytyksien kannalta. Tarkastuksilla kiinnitettiin huomioita esimerkiksi osoitenumeroiteihin ja erilaisiin opasteisiin, jotka helpottavat käytännön työtä operatiivisilla tehtävillä. (Helsingin pelastuslaitos valvontasuunnitelma 2016.)

Helsingin pelastuslaitoksella on käytössään muiden HIKLU-alueen, eli Helsingin, Itä-Uudenmaan, Keski-Uudenmaan sekä Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksien tapaan myös asuintaloihin kohdistuvia, hieman toisistaan poikkeavia valvontaprosesseja. Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksella esimerkiksi on käytössään asuintalojen tai niihin verrattavien kohteiden valvonnassa paloturvallisuuden itsearviointeja sekä jälkivalvontakäyntejä. Pelastustoiminnan edellytyksiä puolestaan valvotaan siellä pelastustiekoeajoilla. (Keski-Uudenmaan Pelastuslaitos 2021, 18.)

Tässä opinnäytetyössä tullaan tarkastelemaan HIKLU-alueen eri toimijoiden tapoja tehdä onnettomuuksien ehkäisytyötä painottuen pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksiin asuintaloissa. Tavoitteena onkin löytää tai mahdollisesti luoda yhteneväisiä ja ennen kaikkea tehokkaita sekä vaikuttavia tapoja tehdä onnettomuuksien ehkäisytyötä alueellisesti sekä valtakunnallisesti. Työn kehittämistavoitteena on pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksien laadun ja vaikuttavuuden kehittäminen asuintalojen valvonnassa.

1.1 Opinnäytetyön tavoite ja käytettävyys

Opinnäytetyössä vertaillaan HIKLU-alueen eri toimijoiden tapoja tehdä onnettomuuksien ehkäisytyötä, painottuen asuintalojen pelastustoiminnan toimintaedellytyksien tarkistuksiin. Tämän vertailun pohjalta pyritään löytämään keskeisimmät ja vaikuttavimmat tavat toimia onnettomuuksien ehkäisytyössä pelastustoiminnan edellytysten osa-alueella. Opinnäytetyön myötä HIKLU-alueen eri toimijoilla on mahdollista parantaa sekä tehostaa tekemäänsä onnettomuuksien ehkäisytyön kokonaisuutta. Asuintaloihin tehtävät pelastustoiminnan edellytyksien tarkistukset painottuvat tällä hetkellä vahvasti itsearviointiin sekä pelastustiekoeajoihin. Itsearviointia tekevät taloyhtiöt itse, joten näkemys voi olla hyvinkin rajoittunut, eikä niissä osata huomioida kaikkia oleellisia osa-alueita. Pelastustiekoeajoilla puolestaan selvitetään yleisesti ainoastaan täyttävätkö pelastustiet lain vaatimukset. Opinnäytetyössä pyritään kehittämään pelastuslaitoksilla tehtävää onnettomuuksien ehkäisytyön kokonaisuutta. Pääpainopiste on pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksien kehittämisessä asuintalojen osalta.

Opinnäytetyön kehittämistyön tuloksia voidaan hyödyntää jatkossa koko HIKLU-alueen onnettomuuksien ehkäisytyössä. Opinnäytetyössä pyritään selvittämään alueiden välisiä eroja toimintatavoissa sekä löytämään niiden joukosta tavat, jotka voidaan jatkossa ottaa käyttöön yhteneväisesti jokaisella pelastuslaitoksella HIKLU-alueella sekä mahdollisesti myös muualla Suomessa.

1.2 Kehittämistehtävän rajaus

Kehittämistehtävä on rajattu koskemaan HIKLU-aluetta, koska kyseisellä alueella toimintatavat sekä organisaatiot ovat hyvin lähellä toisiaan. Kaikilla kyseisen alueen pelastuslaitoksilla on töissä palotarkastajia, joiden tehtäviin kuuluvat palotarkastukset ja sitä kautta pelastustoiminnan edellytyksien tarkastelu kohteissa. Lisäksi HIKLU-alueella tehdään jatkuvasti yhteistyötä koko ajan enenevässä määrin niin operatiivisella osastolla kuin onnettomuuksien ehkäisyn puolellakin. Näiden syiden vuoksi on luonnollista tehdä tämä kehittämistehtävä kyseisten alueiden välillä. Toinen rajaus opinnäytetyössä, koskee rakennustyyppiä. Tässä opinnäytetyössä keskitytään ainoastaan asuintalojen pelastustoiminnan tarkistuksien kehittämiseen. Asuintalot valittiin sen vuoksi, että niiden valvontaa ei pelastuslaitoksilla suoriteta niin aktiivisesti esimerkiksi palotarkastajien toimesta kuin esimerkiksi liikekiinteistöjen, koulujen, päiväkotien ja monien muiden erityiskohteiden kohdalla. Asuintaloissa ei myöskään ole useimmiten turvallisuustekniikkaa, kuten hätäkeskukseen liitettyä paloilmoitinlaitetta tai automaattisia sammuusjärjestelmiä, joten näihin liittyviä erityisominaisuuksia ei huomioida tässä opinnäytetyössä.

2 Opinnäytetyön keskeiset käsitteet

Tämän opinnäytetyön tietoperusta muodostuu hyvin suurelta osin Pelastuslaista (379/2011), joka määrittelee esimerkiksi pelastustoimen eri tehtävät sekä vastuut. Pelastuslaki toimii pohjana myös palvelutasopäätökselle, jonka perusteella alueiden pelastustoimet määrittelevät alueelliset riskiluokitukset sekä toimintavalmiusajat. Palvelutasopäätös puolestaan pitää sisällään kaikki ne toimenpiteet, joita pelastuslaitokset tekevät alueillansa sekä suunnitelmat, kuinka ne toteutetaan. Palvelutasopäätöksessä määritellään myös, kuinka pelastuslaitokset täyttävät lakisääteiset velvollisuutensa onnettomuuksien ehkäisyn saralla. Pelastustoiminnan edellytyksien tarkistukset ovat yksi osa tätä kokonaisuutta.

2.1 Pelastustoiminta

Pelastustoiminta on lakisääteistä viranomaistoimintaa, jota säätelee Pelastuslaki ja jonka alueiden pelastustoimi järjestää. Pelastuslain (379/2011) 1 luvun toisessa pykälässä, määritellään pelastustoiminta tarkoittamaan kiireellisiä tehtäviä, joiden tarkoituksena on pelastaa ja suojata ihmisiä, omaisuutta ja ympäristöä onnettomuuden uhatessa tai sattuesssa sekä rajoittaa onnettomuudesta aiheutuvia vahinkoja sekä lieventää onnettomuuden seurauksia. Pelastustoiminta on siis toimintaa, minkä alueen pelastustoimi järjestää. Yleisesti pelastuslaitoksilla tämän suorittaa operatiivinen henkilöstö.

Pelastustoiminta on keskeinen käsite, koska pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksilla pyritään vaikuttamaan nimenomaan mahdollisuuteen toimia tehokkaasti onnettomuustilanteissa. Sisäministeriön mukaan, hyvin mitoitetulla pelastustoiminnalla vahvistetaan yhteiskunnan kykyä onnettomuuksien seurausten rajoittamiseen ja henkilöiden, omaisuuden, kulttuuriperinnön ja ympäristön suojaamiseen olosuhteista riippumatta. (Turvallinen ja kriisinkestävä Suomi 2016, 14.)

2.1.1 Pelastustoimi

Pelastusopiston tutkimus- ja kehittämissyksikkö määrittelee julkaisussaan pelastustoimen seuraavalla tavalla; pelastustoimi muodostuu tulipalojen ja muiden onnettomuuksien ehkäisystä, pelastustoiminnasta sekä väestönsuojelusta (Pelastusopisto 2005, 1). Suomen pelastusalan keskusliiton mukaan pelastustoimen tärkein tehtävä on onnettomuuksien ehkäisy (SPEK 2016.) Pelastustoimen tehtäviin kuuluu siis onnettomuuksien ehkäisy, pelastustoiminta sekä väestönsuojelu. Pelastustoimen järjestäminen on vuodesta 2004 lähtien ollut kuntien vastuulla ja tällä hetkellä Suomessa toimii 22 aluepelastuslaitosta (Kuntaliitto 2019).

Pelastuslaki (379/2011) puolestaan määrittelee sen 4 luvun 26 pykälässä pelastustoimen organisaation. Pelastustoimen vastuut tehtäviin liittyen puolestaan määritellään 4 luvun 25 pykälässä. Pelastuslaissa on erikseen määritelty tehtävät, jotka kuuluvat sisäministeriölle ja

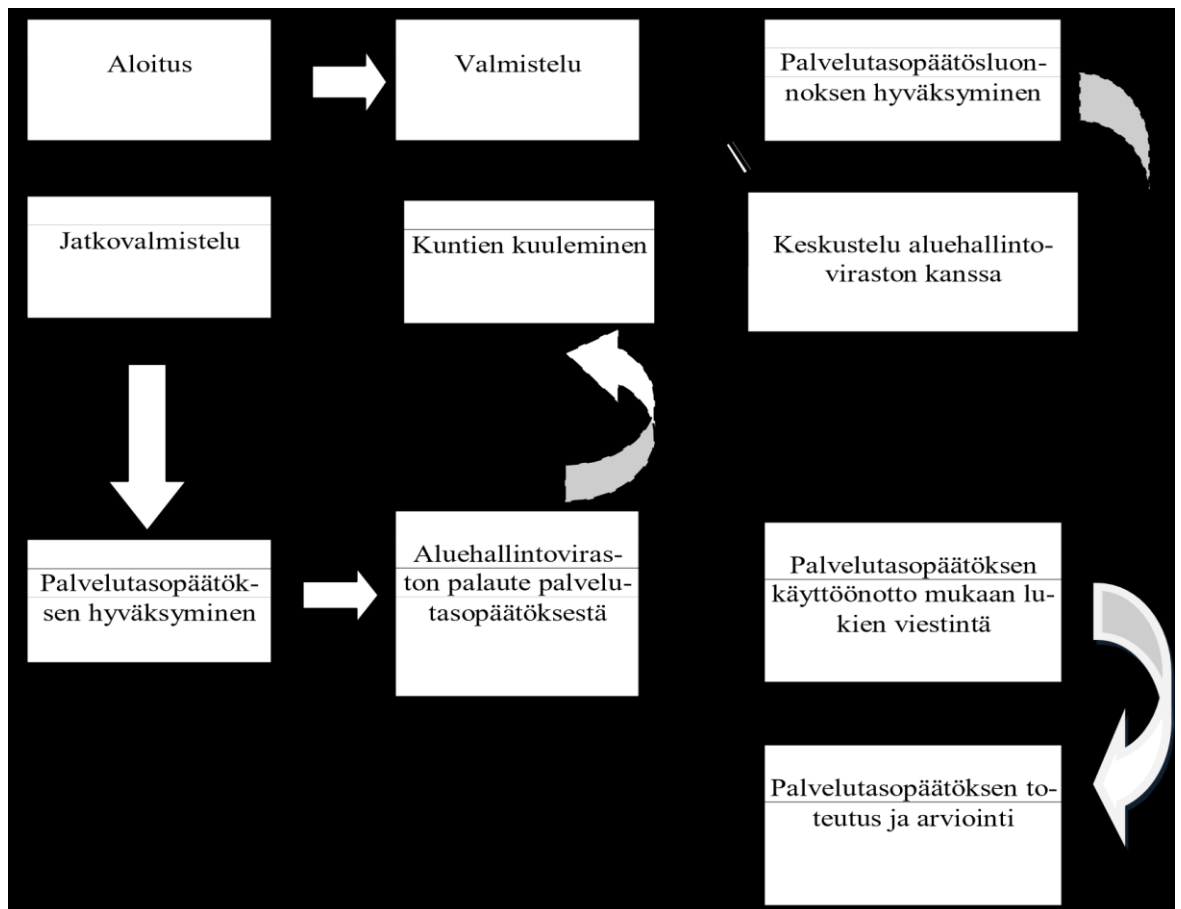
aluehallintovirastolle sekä kuntien vastuun pelastustoimen järjestämisestä. Suomessa pelastustointa johtaa, ohjaa ja valvoo sisäministeriö, joka myös valmistelee pelastustointa koskevan lainsäädännön. Pelastustoimen toimijoita Suomessa ovat pelastuslaitosten lisäksi sisäministeriön pelastusosasto, joka johtaa, ohjaa ja valvoo pelastustointa kokomaisuutena, aluehallintovirastot, joiden tehtävänä on valvoa pelastustointa ja pelastustoimen palveluiden saatavuutta sekä tasoa omilla alueillaan sekä sopimuspalokunnat, eli VPK:t, joilla on iso rooli pelastustoimen järjestelmässä. Sopimuspalokunnat osallistuvat alueillaan pelastustoimintaan tukien pelastuslaitosten toimintaa sekä muodostavat poikkeusoloissa tarvittavan reservin. Lisäksi pelastustoimeen kuuluu useita eri pelastusalan järjestöjä, joilla on tärkeä rooli esimerkiksi onnettomuuksien ehkäisyssä sekä pelastusalan koulutuksessa. Palosuojelurahasto puolestaan on valtion talousarvion ulkopuolinen rahasto, joka myöntää erilaisia avustuksia ja tukia tulipalojen ehkäisyyn ja pelastustoiminnan edistämiseksi. Pelastusopisto on valtion rahoittama oppilaitos joka kouluttaa kaikkialle Suomeen palomiehiä sekä päällystöviranhaltijoita. Pelastusopisto kouluttaa myös hätäkeskustyöntekijät valtakunnallisesti. (Pelastustoimi 2021.)

2.1.2 Pelastustoimen palvelutasopäätös

Pelastuslain (379/2011) 4 luvun, 29 pykälän mukaisesti jokainen pelastuslaitos päättää alueensa palvelutasosta kuultuaan kuntaa. Palvelutasopäätöksestä on selvittävä alueella esiintyvät uhat ja arvioitava niistä aiheutuvat riskit. Palvelutasopäätöksessä määritellään myös pelastuslaitoksen käytettävissä olevat voimavarat, palvelut sekä niiden taso. Palvelutasopäätös ohjaa siis pelastuslaitoksen strategista suunnittelua. Esimerkiksi Helsingin alueen palvelutasopäätös on tehty vuosille 2021-2024, jonka lisäksi Helsingin kaupungin pelastuslaitos on tehnyt tarkentavan riskianalyysin, jossa käydään lävitse toimintaympäristöä ja sen muutoksia, päivittäisiä onnettomuusriskejä, toimintavalmiusaikoja sekä palvelutasoa suhteessa riskeihin. Toimintavalmiusajat esimerkiksi määrittelevät sen, kuinka nopeasti yksiköt ovat kohteessa onnettomuuden sattuessa kullakin alueella. Onnettomuuksien ehkäisyyn palvelutaso, sekä lakisääteiset tehtävät määrittyvät myös palvelutasopäätöksessä. Tämän perusteella Helsingin pelastuslaitos suuntaa resurssijansa tärkeinä pitämiään toimenpiteitä kohtaan. (Helsingin kaupunki 2021.) Palvelutasopäätös siis määrittää kaikki resurssit joita pelastuslaitoksella tulisi olla käytössään alueellaan. Aluehallintoviraston tehtävänä puolestaan on valvoa, että alueen pelastustoimen palvelutaso on riittävä. Jos palvelutasossa on huomattavia puutteita voi aluehallintovirasto velvoittaa esimerkiksi uhkasakolla pelastustoimen saattamaan palvelut lain vaatimalle tasolle. (Pelastuslaki 379/2011.)

Sisäasiainministeriö on luonut ohjeen (9/2013), jossa käsitellään palvelutasopäätöksen sisältöä sekä sen rakennetta. Tämän ohjeen tarkoitus on ohjata alueen pelastustoimen palvelutasopäätösprosessia. Ohjeessa on erikseen määritelty palvelutasopäätöksessä läpi

käytävät asiat. Sisäministeriön ohjeessa havainnollistetaan myös palvelutasopäätösprosessin eri vaiheet. (Kuvio 1)

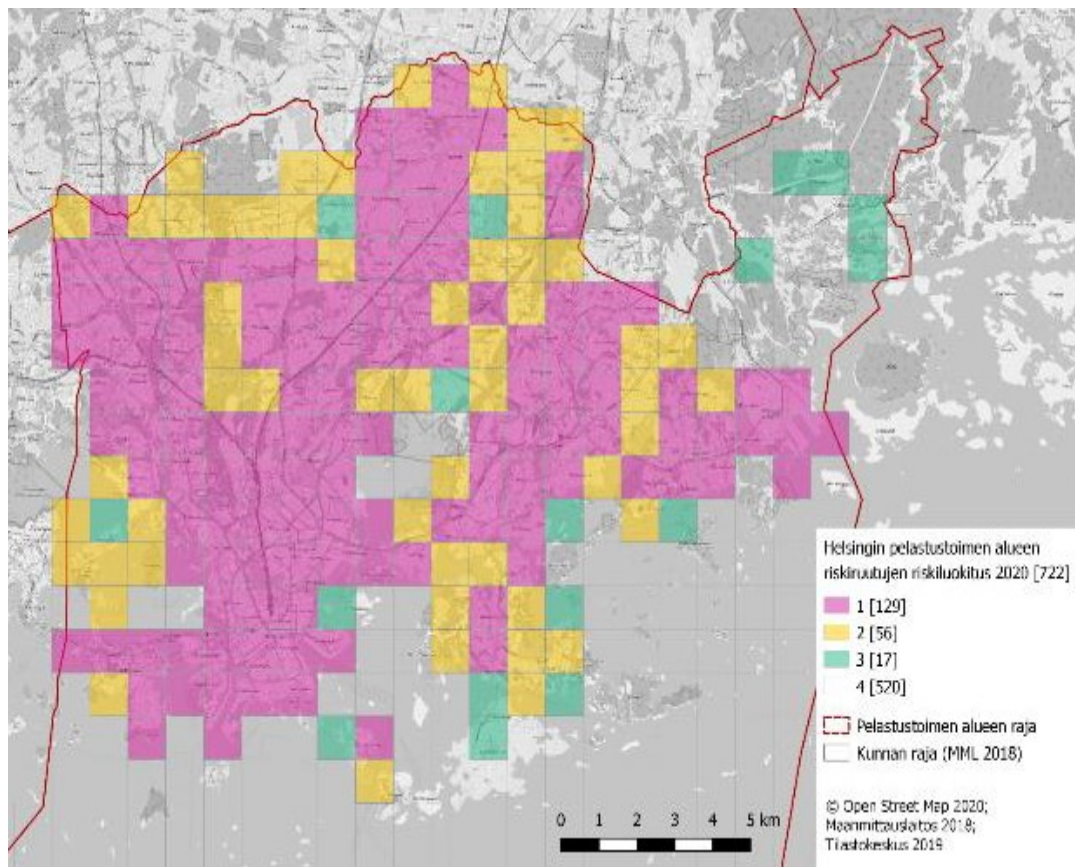
Kuvio 1. Ohje palvelutasopäätöksen sisällöstä ja rakenteesta (Ohje palvelutasopäätöksen sisällöstä ja rakenteesta 2013, 10).

2.1.3 Riskiluokitus ja sen perusteet

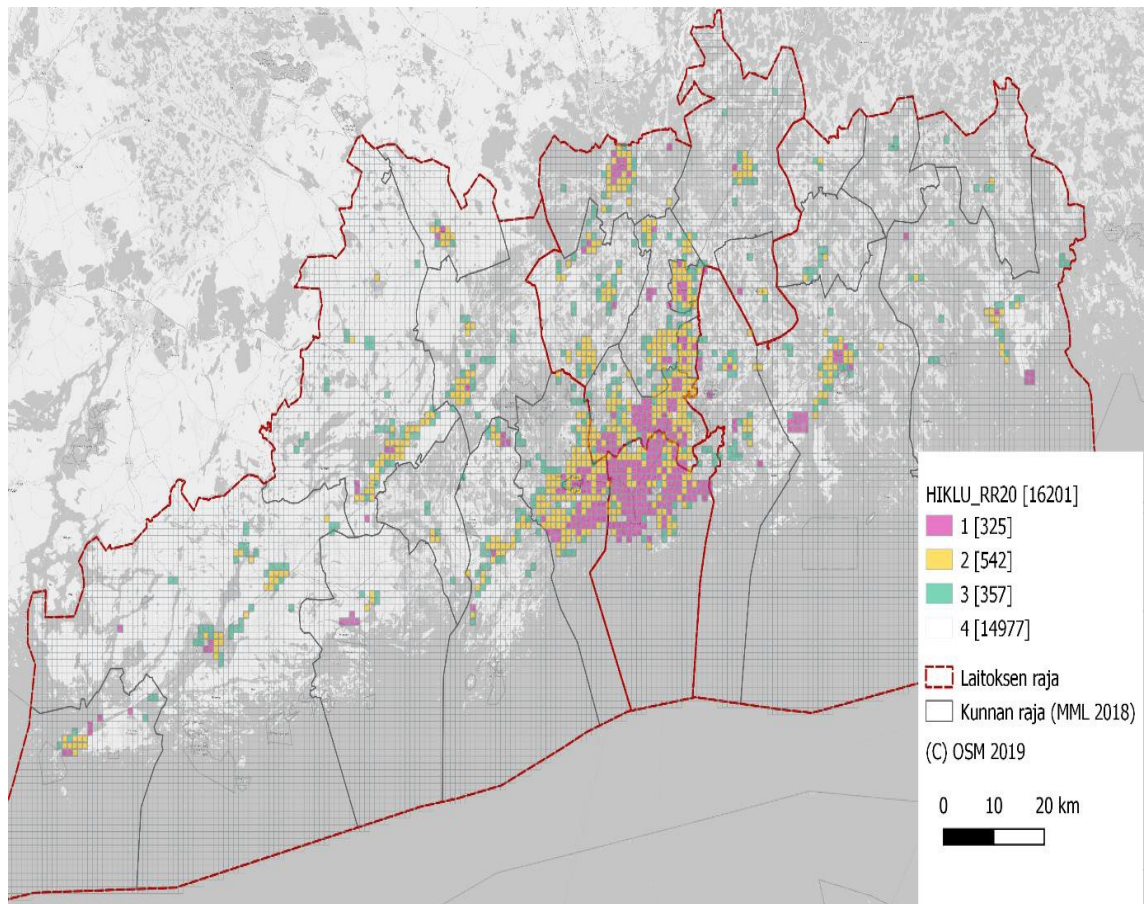
Sisäasiainministeriö on määrittänyt julkaisemassaan pelastustoimen toimintavalmiuden suunnitteluohjeessa vuonna 2012, riskiluokituksen perusteet, jonka perusteella alueen pelastustoimi määrittää alueellaan tarvittavan pelastustoiminnan palvelutason. Riskiluokka määritellään erikseen jokaiselle riskiruudulle, jotka muodostuvat 1km x 1km kokoisesta ruudusta. Riskiluokka määrittyy kullekin ruudulle regressiomallin avulla arvioitun riskitason perusteella. Käytännössä riskiluokan määrittää alueen asukasmäärä, arvioidut onnettomuusriskit sekä tapahtuneet onnettomuudet, kuten tulipalot. (Pelastustoimen toimintavalmiuden suunnitteluohje 2012, 3-8.) Uudenmaan pelastuslaitokset ovat tehneet vuonna 2020 yhteistyössä riskianalyysin koko Uudenmaan alueella. Palvelutasoa on siinä arvioitu käyttäen apuna pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustietokanta Prontoa. Tietokantaan tallennetaan kaikki alueella tapahtuneet onnettomuudet. Pronton tietojen

avulla on tarkasteltu esimerkiksi tapahtuneita onnettomuuksia, niiden aiheuttamia vahinkoja sekä yksiköiden toimintavalmiusaikoja. Näiden tietojen avulla ollaan tehty riskiluokitusta Uudenmaan alueella. (Uudenmaan pelastuslaitosten riskianalyysi 2020, 1.)

Helsingin pelastuslaitoksen toiminta-alue maapinta-alan osalta on pääsääntöisesti määritelty 1-riskialueeksi (kuvio 2). Uudenmaan alueella Helsingin lisäksi 1-riskialuetta on lähinnä Vantaan alueella ja Hyvinkäällä sekä itäisessä osassa Espoota sen suurimmissa kasvukeskuksissa. Itä-uudellamaalla puolestaan vain Porvoo ja Loviisa kuuluvat 1-riskialueeseen. (Kuvio 3)

Kuvio 2. Helsingin alueen riskiruutujen riskiluokitus (Helsingin kaupungin pelastuslaitoksen tarkentava riskianalyysi 2020, 31.)

Kuvio 3. Uudenmaan riskiroutujen riskiluokitus (Uudenmaan pelastuslaitosten riskianalyysi 2020, 46.)

Puhuttaessa siis 1-riskiluokan alueista on tärkeää huomata, että siellä asuu ja liikkuu usein runsaasti ihmisiä, joten myös onnettomuusmäärät ovat suuria. Kun onnettomuusmäärät ovat suuria ja yksiköiden toimintavalmiusajat lyhyitä, on ensiarvoisen tärkeää, että pelastustoiminnan edellytykset ovat kunnossa. Tällä tavoin voidaan edesauttaa yksiköiden nopeaa kohteiden saavutusta ja sen myötä pienentää omaisuus- ja henkilövahinkoja. Samoihin johtopäätöksiin ovat tulleet myös Hakkarainen, Kling ja Tillander vuonna 2014 tekemässään tutkimuksessa. (Hakkarainen ym 2014, 3-4.)

2.2 Pelastustoiminnan edellytykset

Onnettomuuden sattuessa on ensiarvoisen tärkeää saada apu paikalle mahdollisimman nopeasti. Pelastustoiminnan edellytyksien kunnossa oleminen on yksi merkittävä tekijä tähän liittyen. Tilastojen mukaan esimerkiksi vuosina 2009 -2012 sattuneista vakavista henkilövahingoista 88% tapahtui asuinrakennusten palojen yhteydessä ja omaisuusvahingoista 37% (Hakkarainen ym 2014, 3). Pelastuslaki määrittelee asiasta seuraavalla tavalla; rakennuksen omistajan ja haltijan sekä toiminnanharjoittajan on osaltaan huolehdittava siitä, että rakennus, rakennelma ja sen ympäristö pidetään sellaisessa kunnossa, että

pelastustoiminta on tulipalon tai muun onnettomuuden sattuessa mahdollista ja pelastushenkilöstön turvallisuus on otettu huomioon. (Pelastuslaki 379/2011 9§, 11§.)

Myös maankäyttö -ja rakennuslaissa määritellään esimerkiksi, että rakennuksen on oltava sellainen, että siinä olevat voivat palon sattuessa pelastautua tai heidät voidaan pelastaa. Pelastushenkilöstön turvallisuus on siis otettava jo rakentamisvaiheessa huomioon. Lupaviranomainen voi edellyttää laadittavaksi turvallisuusselvityksen poistumisturvallisuuden kannalta erittäin vaativasta kohteesta. (Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999.) Usein pelastusviranomainen on rakennusten suunnitteluvaiheessa mukana asiantuntijana sekä lausunnonantajana. Kuten rakentamisen Topten- käytäntöjen ohjeessa sanotaan; pelastusviranomaisella on lähtökotaisesti paras tieto kohteen saavutettavuudesta ja käytössä olevasta kalustosta, sammutusreittien järjestelyyn ja pelastustoiminnan työturvallisuuteen, sammutusveden saantiin ja se riittävyyteen liittyvissä asioissa sekä pelastustoimen laitteiden sijoitteluun ja toteutukseen liittyvissä asioissa. (Rakentamisen Topten käytännöt 2021.)

Omatoimisen varautumisen auditoinnissa, jota nykyisin käytetään alueen pelastuslaitoksien onnettomuuksien ehkäisytyössä päivittäin, on myös avattu pelastustoiminnan edellytyksiin liittyviä asioita. Asiat, joihin auditoinnissa kiinnitetään huomiota, on jaettu kolmeen luokkaan. Onnettomuuksien syntymisen ehkäisyssä tarkastellaan rakennuksen rakennusluvan mukaista käyttökuntoa. Rakennusluvan mukaiseen käyttökuntoon liittyy myös tavaroiden säilyttäminen sellaisissa tiloissa, joissa se on sallittua. Toinen osa-alue on poistumismahdollisuuksien turvaaminen, jolla varmistetaan rakennusten uloskäytävien käytettävyys ja niiden johtaminen maanpinnalle tai muulle turvalliselle paikalle ilman avainta. Kolmas tarkasteltava kohta on onnettomuuksien vaikutusten rajoittaminen. Onnettomuuksien vaikutusten rajoittamiseen liittyy rakennusten palo-osastointi ja sen asianmukainen kunto. Muut asiat, joita tässä osiossa tarkastellaan ovat rakennuksen seinustaan kiinnitetty valaistu osoitmerkintä, pelastusteiden asianmukainen merkintä sekä esteettömyys, vaarallisia aineita sisältävien varastointipaikkojen säiliöiden ja putkistojen merkinnät, turvallisuustekniikan käyttölaitteiden opastemerkinntät ja käyttöopasteet sekä mahdollinen ulkokuoreen liitetty pelastuslaitoksen reittiavain. (Omatoimisen varautumisen auditointimanuaali 2021.)

Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen paloturvallisuuden itsearviointioppaassa on pelastustoiminnan edellytyksien osalta nostettu esille samaisia asioita kuin omatoimisen varautumisen auditointimanuaalissa: asuinrakennusten numeromerkintöjen näkyvyys, tonttipasteiden olemassaolo ja selkeys, kiinteistön edustajan, esimerkiksi kiinteistöhuollon tai isännöitsijän yhteystiedot kerrostalojen porrashuoneiden ulko-ovilla sekä pelastustiemerkinntät ja niiden esteettömyys. (Keski-Uudenmaan Pelastuslaitos, 2021.)

2.2.1 Onnettomuuksien ehkäisy

Pelastuslakiin (379/2011), sen säädöksiin ja pykäliin perustuu kaikki pelastuslaitoksien tekemä onnettomuuksien ehkäisytyö. Pelastuslaki myös määrittelee viranomaisten vastuut ja velvollisuudet valvontatehtäviin liittyen, joihin myös pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksien toteuttaminen kuuluu. Pelastuslain tärkeimpänä tavoitteena on parantaa ihmisten turvallisuutta sekä vähentää onnettomuuksia, niin kotona kuin kodin ulkopuolella. Lisäksi lain tavoitteena on onnettomuuden uhatessa tai sen jo tapahduttua, että ihmiset saadaan pelastettua mahdollisimman tehokkaasti ja yhteiskunnan tärkeät toiminnot pystytään turvaamaan. Myös onnettomuuksien seurauksien mahdollisimman tehokas rajoittaminen kuuluu Pelastuslain tärkeimpiin tavoitteisiin. (Pelastuslaki 379/2011.)

Onnettomuuksien ehkäisyllä tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla mahdollisuuksien mukaan pyritään esimerkiksi pienentämään onnettomuuden todennäköisyyttä sekä ennalta varautumalla vähentämään onnettomuudesta aiheutuvia vahinkoja ihmisille, ympäristölle sekä omaisuudelle. (Sisäministeriö 2021.) Onnettomuuksien ehkäisyn perusteet muodostuvat Pelastuslain (379/2011) 27 pykälässä. Siinä todetaan, että pelastuslaitoksen velvollisuutena on huolehtia alueellaan pelastustoimelle kuuluvasta ohjauksesta, neuvonnasta ja turvallisuusviestinnästä, jonka tavoitteena on tulipalojen ja muiden onnettomuuksien ehkäiseminen. (Pelastuslaki 379/2011.) Onnettomuuksien ehkäisyyn kuuluu palotarkastajien sekä turvallisuuskouluttajien tekemä työ. Onnettomuuksien ehkäisyllä on merkittäviä vaikutuksia onnettomuuksien esiintyvyyteen. Tämä on huomattu ja siihen on reagoitu myös valtiovallan taholla. Sisäministeri Maria Ohisalokin toteaa valtiovarainministeriön tiedotteessa, että ”vaikka viranomaisten toiminta on ripeää ja laadukasta, ennalta estetty onnettomuus on aina parempi vaihtoehto kuin ihmisten pelastaminen hätätilanteissa”. (Valtioneuvosto 2019.)

2.2.2 Pelastuslaitosten tekemä valvontatyö

Pelastuslaitosten suorittaman valvonnan tärkeimpänä tavoitteena on parantaa ihmisten turvallisuutta sekä vähentää onnettomuuksia (Pelastuslaitosten valvonnan abc, 10). Pelastuslaissa (379/2011) säädetään pelastuslaitosten valvontatehtävän järjestämisen periaatteista. Siinä mainitaan esimerkiksi, että valvonnan on oltava suunnitelmallista ja sen on perustuttava riskienarviointiin ja että pelastuslaitoksen on tehtävä palotarkastuksia ja muita valvontatehtävän edellyttämiä toimenpiteitä.

Pelastuslain (379/2011) 12 luvussa käsitellään pelastustoimen valvontatehtäviä ja niiden sisältöä, esimerkiksi pelastuslaitosten valvontasuunnitelman laatimisen vaade tulee tästä luvusta. Pelastuslain 12 luvun 78 pykälässä on määritelty, että valvonnan suorittamiseksi pelastuslaitoksen on tehtävä palotarkastuksia ja muita valvontatehtävän edellyttämiä toimenpiteitä. Palotarkastuksella pelastusviranomaisella on oikeus havaitessaan puutteen,

jonka arvioi aiheuttavan vakavaa vaaraa henkilöturvallisuudelle, määrätä nämä puutteet korjattaviksi. Pelastusviranomaiset valvovat siis Pelastuslain (379/2011) ja vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden eli Kemikaaliturvallisuuslain (390/2005) toteutumista. Muita lakeja jotka säätelevät pelastuslaitosten, sekä kaikkea muuta viranomaistoimintaa, ovat niin sanotut hallinnolliset yleislait kuten Laki viranomaistoiminnan julkisuudesta (621/1999), Hallintolaki (434/2003) sekä Laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa (13/2003). Pelastusviranomaisen tulee ottaa nämä ja useat muut lait huomioon järjestäessään valvontatoimintojaan. (Pelastuslaitosten valvonnan abc, 10-11.)

Pelastuslaitosten valvonnan perusta on alusta saakka ollut palotarkastustoiminnassa, josta nykyisin käytetään termiä valvonta. Palotarkastuksilla on valvottu yksittäisten turvallisuusvaatimusten toteutumista. Vuonna 1999 Pelastustoimilaissa (56/1999) siirryttiin tarkastustoiminnasta valvontaan. Tavoitteena oli ensisijaisesti valvoa, että rakennus ja sen ympäristö ovat turvalliset ja että kiinteistön omistaja ja haltija ovat varautuneet onnettomuuksien ehkäisyyn sekä toimimaan onnettomuustilanteissa. Pelastuslakiin tehtyjen muutosten ensisijaisena tavoitteena olikin erityisesti onnettomuuksien ehkäisy sekä asumisturvallisuuden kohentaminen. Tämän vuoksi valvontaa voidaankin usein tehostaa kohdennetulla turvallisuusviestinnällä. (Pelastuslaitosten valvonnan abc, 11.)

2.2.3 Turvallisuusviestintä ja turvallisuuskulttuuri

Turvallisuusviestintä on osa organisaatioiden ja yhteisöjen turvallisuuskulttuuria. Turvallisuusviestintä pitää sisällään niin turvallisuusneuvonnan kuin koulutuksenkin. Helsingin pelastuslaitoksella turvallisuusneuvontaa saa esimerkiksi päivystävältä palotarkastajalta puhelimitse tai sähköpostitse. Turvallisuusviestinnällä pyritään lisäämään ihmisten valmiuksia ehkäistä erilaisia onnettomuuksia ja vaaratilanteita sekä parantaa kykyä toimia niissä. Turvallisuusviestintä sisältää esimerkiksi erilaisia koulutuksia, kampanjoita, viestintää sekä neuvontaa puhelimitse ja enenevässä määrin myös sosiaalisessa mediassa. (Helsingin Pelastuslaitos 2020.)

Turvallisuuskulttuuri yksinkertaisimmillaan voi olla määritelty tavaksi ”jolla teemme asiat täällä” (Ruuhilehto & Vilppola, 15). Varhaisimmat määritelmät turvallisuuskulttuurista ovat syntyneet ydinvoimateollisuuden piirissä. Tsernobylin ydinvoimalaonnettomuuden jälkimainingeissa kansainvälisen atomienergiajärjestön, IAEA:n määritelmässä turvallisuuskulttuurista, tarkoitetaan sillä yksittäisten ihmisten piirteitä ja asenteita, joiden tuloksena turvallisuuteen vaikuttavat tekijät saavat kukin tärkeytensä edellyttämän huomion ja ovat etusijalla päätöksiä tehtäessä. (IAEA 1991.) Hyvässä turvallisuuskulttuurissa onkin ensisijaisesti kyse siitä, että henkilöstöllä on aidot edellytykset suoriutua työstään hyvin ja, että turvallisuutta pidetään organisaatiossa aidosti tärkeänä asiana. (Reiman, Pietikäinen &

Oedewalt 2008, 3-4.) Turvallisuuskulttuurista puhuttaessa ovatkin siis ihmisten sekä organisaatioiden asenteet avainasemassa.

2.2.4 Toimintavalmiusajat ja vaikutus

Toimintavalmiusajat puolestaan määrittelevät esimerkiksi sen, kuinka nopeasti yksiköiden on saavutettava onnettomuuskohte ja kuinka nopeasti tehokkaan pelastustoiminnan on alettava hälytyksen vastaanottamisesta. Sisäasiainministeriö on tehnyt toimintavalmiuden suunnitteluohjeen (21/2012). Ohjeen tarkoitus on auttaa ja ohjata pelastustoimen suunnittelua sekä järjestämistä. Ohjeessa muun muassa ohjeistetaan riskiluokkien määrittelyssä, onnettomuusuhkien arvioinnissa sekä toimintavalmiusajan laskemisessa. Pelastustoiminnasta puhuttaessa, toimintavalmiusajalla tarkoitetaan siis sitä aikaa, joka alkaa ensimmäisen hälytetyn yksikön saadessa tehtävän ja päättyy siihen, kun yksikkö aloittaa tehokkaan pelastustoiminnan. Toimintavalmiusajan määritelmässä on myös vaade siitä, että 1-riskiluokassa ensimmäisen yksikön on oltava onnettomuuspaikalla kuuden minuutin kuluessa siitä, kun se on vastaanottanut hälytyksen. 1-riskiluokassa tavoitteena on myös, että pelastustoiminnan toimintavalmiusaika olisi korkeintaan 11 minuuttia, joka lasketaan hätäpuhelun alusta ja avunsaantiaika olisi korkeintaan 13 minuuttia. (Patio 2015.) Suuri osa Uudenmaan asutuskeskuksista kuuluu tähän 1-riskiluokkaan, jossa toimintavalmiusaika on vain kuusi minuuttia ja pelastustoiminnan toimintavalmiusaika 11 minuuttia. Näihin aikoihin pääseminen on monessa paikassa hyvin haasteellista. Etenkin Helsingin alueella on ollut ongelmia asian suhteen, kuten Aluehallintovirasto toteaaakin selvityksessään 2019. Helsingin alueella on vuosina 2017-2019 on ensimmäisen yksikön ja pelastustoiminnan toimintavalmiusaikojen vähimmäistavoitteet jäänyt toteutumatta yli puolessa 1-riskiluokkaan kuuluvissa ruuduissa, joissa tarkasteluvuosina on ollut kiireellisiä pelastustehtäviä. (Patio 2019.) Näissä haasteellisissa olosuhteissa toimiessa on ensiarvoisen tärkeää, että pelastustoiminnan edellytykset, esimerkiksi pelastustiet, osoitenumerointi ja teknisten tilojen merkinnät ovat apua tarvitsevassa kohteessa kunnossa. Tällöin avunsaanti ja pelastustoiminnan aloitus eivät viivästy näiden asioiden vuoksi.

Toimintavalmiusajan, sekä toimintaviiveiden vaikutusta tulipaloihin, niiden kehittymiseen ja sitä kautta niiden aiheuttamiin aineellisiin ja henkilövahinkojen syntymiseen on tutkittu sekä Suomessa että maailmalla. Hakkaraisen, Klingan ja Tillanderin (2014, 2) tutkimuksessa toimintavalmiuden vaikutuksesta asuntopaloissa on todettu, että suurimmassa osassa tapauksista omaisuusvahinkojen määrä jäi samalle tasolle kuin se oli pelastuslaitoksen saapuessa paikalle, kun taas operaatioajan systemaattinen lisäys viidellä minuutilla muuttaisi keskimääräisesti tuhoutunutta pinta-alaa riskiluokasta riippuen jopa 26%. Tutkimuksen mukaan pelastuslaitos ehtii pelastamaan kuolemalta tai vakavalta loukkaantumiselta 13-20% henkilöistä, jotka ovat jääneet syyttymisasuntoon. Tutkimuksen johtopäätösten mukaan minuutin muutos operaatioajassa muuttaa arvioita vakavien henkilövahinkojen määrästä noin

kolmella prosenttiyksiköllä. Pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksilla on siis mahdollista vaikuttaa suoraan ihmisten turvallisuuteen sekä onnettomuuksien vahinkojen rajaamiseen, onnettomuuskohteiden sekä onnettomuuspaikkojen nopean saavutettavuuden kautta. Tämän vuoksi aiheen tutkiminen ja kehittäminen on hyvin tärkeää. Samaisessa Hakkaraisen ym (2014) tutkimuksessa todetaan systemaattinen muutos vakavien henkilövahinkojen kasvussa pelastusoperaation keston pitkittyessä (Hakkarainen, Kling & Tillander 2014, 47).

Toimintavalmiusajan vaikutusta ja pelastustoiminnan hyötyvaikutusta taloudelliselta kannalta on tutkittu. Laine toteaa tutkimuksessaan seuraavaa, ”yksi keskeisimmistä operatiivisen pelastustoiminnan hyötyvaikutuksista on tulipalon aiheuttaman haitan rajoittamisessa”. Tällä hän viittaa tulipalojen aiheuttamiin omaisuusvahinkoihin, estettyihin palokuolemiin sekä erilaisiin liiketoiminnalle ja ympäristölle kohdistuvien haittojen rajaamiseen. Laine toteaa tutkimuksessaan myös, että pelastustoiminnan vaikutusten arviointi ei ole yksiselitteistä. Vahinkoihin sekä niiden kehittymiseen vaikuttaa hyvin moni asia, joista toimintavalmiusaika on vain yksi osa tekijä. Muita tekijöitä ovat esimerkiksi hälytettyjen yksikköjen määrä sekä henkilöstön määrä ja kaluston riittävyys. (Laine 2017, 79-85.)

2.3 HIKLU-alue

HIKLU-alueeseen kuuluu Uudenmaan alueella sijaitsevat pelastuslaitokset, Helsingin kaupungin pelastuslaitos, Itä-Uudenmaan pelastuslaitos, Keski-Uudenmaan pelastuslaitos sekä Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos. HIKLU-alueen yhteistyö on lähtenyt virallisesti liikkeelle vuonna 2015, jolloin alueen pelastuslaitokset allekirjoittivat sopimuksen yhteistyöstä kaikissa pelastuslain (379/2011 27§ sekä muissa lainsäädännön mukaisissa pelastustoimen ja pelastuslaitoksen tehtävissä. Yhteistoimintaa toki on ollut jo ennen tämän sopimuksen allekirjoitusta, mutta tällä sopimuksella yhteistyötä laajennettiin kaikille pelastuslaitosten osa-alueille. (Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos 2015.)

HIKLU-alueella tehdään nykyisin paljon yhteistyötä kaikilla osa-alueilla yli kuntarajojen. Onnettomuuksien ehkäisyn puolella onkin HIKLU-alueella olemassa useita erilaisia työryhmiä, kuten HIKLU-valvontaryhmä ja HIKLU-asuinrakennusten omavalvontatyöryhmä. Näissä työryhmissä laaditaan yhteisiä ohjeita, ohjeistuksia ja tehdään linjanvetoja valvonta toimintoon liittyen. Uusimpia ohjeita, joita on julkaistu ja jotka osaltaan liittyvät pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksiin ovat esimerkiksi Pelastustien suunnittelu ja toteutusohje, sekä yhteinen autosuojaohje. (Helsingin pelastustoimen alueen palvelutasopäätös 2021-2024, 2.)

3 Käytettävät menetelmät

Opinnäytetyöhön sovelletaan tutkimuksellisen kehittämistyön periaatteita. Tavoitteena on luoda yhteinen malli pelastustoiminnan edellytyksien tarkistamiseen. Tutkimuksellisessa kehittämistyössä pyritään joko ratkaisemaan käytännöstä nousseita ongelmia tai uudistamaan jo olemassa olevia käytäntöjä sekä usein myös luomaan uutta tietoa työelämän käytännöistä. Tutkimuksellisessa kehittämistyössä on tärkeää kerätä tietoa systemaattisesti ja kriittisesti sekä käytännöstä, että teoriasta. Tieteellisen tutkimuksen ja tutkimuksellisen kehittämistyön toteutuksessa erona on, että tieteellisessä tutkimuksessa noudatetaan orjallisesti tieteellisen tutkimuksen traditiota. Olennaisessa osassa on tutkimuskysymys -sekä ongelma, joihin pyritään vastaamaan yleisesti hyväksytyjä menetelmiä käyttäen. Tutkimuksellinen kehittämistyö saa usein puolestaan alkunsa esimerkiksi organisaation kehittämistarpeesta tai halusta saada aikaan muutosta. Näiden kahden eri tutkimustyön päämäärissä on myös eroavaisuuksia. Kun tieteellisen tutkimuksen lopputuloksena tuotetaan tutkittavasta ilmiöistä uutta tietoa ja teoriaa, tutkimuksellisessa kehittämistyössä lopputuloksena on käytännön parannuksia tai ehdotuksia. (Moilanen, Ojasalo & Ritakoski 2014, 17-19.) Kehittämistavoitteena tässä opinnäytetyössä on, kuinka pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksia voi kehittää?

3.1 Dokumenttianalyysi

Tietoa pelastuslaitosten eri tavoista tehdä pelastustoimen edellytyksien tarkastuksia, tullaan keräämään ensin dokumenttianalyysin avulla. ”Dokumenttianalyysi on menetelmä, jossa päätelmiä pyritään tekemän kirjalliseen muotoon saatetusta erityisesti verbaalisesta, symbolisesta tai kommunikatiivisesta aineistosta”, kirjoittavat Moilanen ym. (2014) teoksessaan. Dokumenttianalyysissä siis tutustutaan jo olemassa oleviin ohjeisiin, muistioihin, palvelutasopäätöksiin, tarkastuspöytäkirjoihin, tilastoihin, internet-sivuihin sekä muihin aiheen kannalta merkittäviin materiaaleihin. Kaikki saatu tieto analysoidaan aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, jossa aineiston käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan. (Moilanen ym. 2014, 136-137.) Tämän perusteella selvitetään mahdollisimman tarkasti, kuinka pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksia tehdään tällä hetkellä. Sisällönanalyysillä voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Sisällönanalyysin yhteydessä on dokumentti ymmärrettävä hyvin väljässä merkityksessä ja miltei mikä tahansa kirjalliseen muotoon tuotettu materiaali voi olla dokumentti kirjoittavat Tuomi ja Sarajärvi kirjassaan, Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87.) Sarajärven ja Tuomen mukaan suurin ongelma aloittelevan tutkijan kannalta usein onkin useiden kiinnostavien asioiden ilmaantuminen tutkimuksen aikana. Pitää kuitenkin olla tarkkana, että tutkimukseen valittava aineisto on linjassa tutkimustehtävän tai tutkimusongelman kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78-79.)

Dokumenttianalyysin valikoitui käsiteltäväksi pelastuslaitosten valvontasuunnitelmat, Helsingin pelastustoimen palvelutasopäätös, pelastuslaitosten internet-sivuilta löytyvää materiaalia onnettomuuksien ehkäisystä, pelastustien suunnittelu- ja toteutusohje sekä Uudenmaan yhteinen riskianalyysi. Kaikissa näissä dokumenteissa käsitellään pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksiin liittyviä asioita, joko suoraan tai epäsuorasti.

3.2 Haastattelut

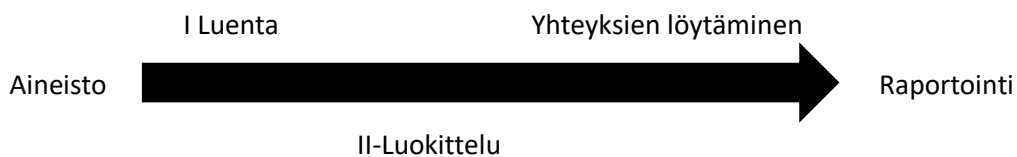
Dokumenttianalyysin jälkeen ja osittain sen sivussa tehtiin haastatteluja. Haastattelutyypiksi on valikoitunut avoin haastattelu. Haastateltaviksi on valittu 1-2 henkilöä jokaiselta pelastuslaitokselta, hieman riippuen tehtävien määräytymisistä laitoksittain. Kaikilla alueen pelastuslaitoksilla on määritelty tietyt vastuut tietyille ihmisille, joilla on täten myös paras sekä ajantasaisin tieto kyseisistä aiheista, kuten omatoimisen varautumisen itsearviointista tai pelastustiekoeajoista. Tämän vuoksi useamman haastateltavan ihmisen lisääminen ei mielestäni merkittävästi lisää opinnäytetyön tuloksien luotettavuutta tai monipuolisuutta tässä vaiheessa. Haastateltavat toimivat pääsääntöisesti palotarkastajan tai palomestarin tehtävissä omissa pelastuslaitoksissaan. Palotarkastajista haastateltavina ovat Helsingin Pelastuslaitokselta asuintalojen omavalvonnan toimintovastaava Katja Kärkkäinen, sekä palomestari Joonatan Suosalo, jonka työnkuvaan kuuluu pelastustoiminnan edellytyksien tarkistukset maanalaisissa tiloissa. Itä-Uudenmaan pelastuslaitokselta puolestaan haastateltiin johtavaa palotarkastajaa Reijo Päivärintaa, joka vastaa heidän asuintalojen itsearviointista sekä palomestari Reijo Hounia pelastustiekoeajoihin liittyvistä asioista. Länsi-Uudenmaan pelastuslaitokselta haastateltavaksi valikoitui johtava palotarkastaja Raki Salmela, jonka vastuulla on asuintalojen itsearviointi Länsi-Uudellamaalla. Haastateltaviksi pyrittiin löytämään sellaiset henkilöt, joilla on mahdollisimman laaja-alaisesti tietoa käsiteltävästä asiasta. Keski-Uudenmaan pelastuslaitokselta ei valitettavasti tähän työhön saatu haastateltavaa henkilöä, yrityksistä huolimatta.

Haastattelun yksi merkittävimmistä eduista on, että haastatteluun voidaan valita juuri ne henkilöt, joilla on kokemusta sekä tietoa aiheesta. Toinen merkittävä etu haastatteluissa on, että kun haastattelu tavasta sovitaan henkilökohtaisesti haastateltavan kanssa, he hyvin harvoin kieltäytyvät haastattelusta tai kieltävät haastattelunsa käytön osana kehittämistyötä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 63.) Haastattelu menetelmänä sopii hyvin tämän tyyppiseen työhön, koska sillä saadaan nopeasti kerättyä tietoa kehittämisen kohteista. Avoimilla haastatteluilla kartoitetaan ja selvitetään muiden alueiden vastuuhenkilöiden näkemyksiä ja kokemuksia pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksista omalla alueellaan.

Haastattelut suoritetaan avoimilla haastatteluilla, jotta osallistujat voivat kertoa avoimesti kokemistaan ongelmista aiheen parissa. Avoimessa haastattelussa haastattelija ja haastateltava keskustelevat yleisesti haastatteluaiheesta tai -ongelmasta. Keskustelun tulee

olla avointa ja molempien osapuolten tasapuolinen sekä aktiivinen osallistumien takaa parhaan tuloksen. (Ojasalo ym. 2014, 106-109.) Hirsjärven ja Hurmeen mukaan aineiston purkamiseen on kaksi vaihtoehtoa, ensimmäinen on sanasanainen puhtaaksi kirjoitus eli litterointi, jolloin koko haastattelu tai osa sitä kirjoitetaan puhtaaksi ja johtopäätökset tehdään siitä. Toinen tapa, mitä tässä työssäkin käytetään, on hieman kevyempi versio litteroinnista. Siinä aineistosta tehdään päätelmät suoraan tallennetusta aineistoista, tässä tapauksessa haastattelunauhoista. (Hirsjärvi & Hurme, 138.)

Haastatteluiden purkaminen ja tarkastelu tehdään mahdollisimman pian keruuvaiheen jälkeen. Tämä sen vuoksi, että jos käy ilmi, että joitakin asioita on täydennettävä tai selvennettävä voidaan se tehdä välittömästi, kun asiat ovat vielä haastateltavan sekä haastattelijan tuoreessa muistissa. Kuten Hirsjärvi & Hurme (2008) kirjoittavat kirjassaan laadullisessa tutkimuksessa on hyvin paljon erilaisia työskentelytapoja, eikä ole yhtä oikeaa tai ehdottomasti muita parempaa tapaa toimia. Kuviossa neljä on esitetty yksi tapa kuvata aineiston keruun jälkeen tapahtuvaa analysointivaihetta yksinkertaistetusti. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 144.)

Kuvio 4. Haastatteluanalyysin vaiheet

4 Dokumenttianalyysin tulokset

Pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksia tehdään kaikilla HIKLU-alueen pelastuslaitoksilla aina osana jotain muuta valvontatoimenpidettä. Niitä tarkastellaan uudiskohteiden osalta erityisen palotarkastuksen muodossa rakennuksen käyttöönoton yhteydessä, osana pelastustiekoeajojen toteutusta niin uudiskohteissa kuin vanhemmissa taloyhtiöissäkin, sekä jokaisella alueen pelastuslaitoksella jollakin tasolla osana asuintalojen omavalvontaprosessia. Myös määräaikaisilla palotarkastuksilla valvotaan pelastustoiminnan edellytyksiä. Pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksille ei siis ole olemassa HIKLU-alueella omaa valvontaprosessia vaan niitä tarkistetaan ja tarkastellaan aina jonkin muun valvontamuodon yhteydessä.

Omavalvontakyselyissä on kaikilla HIKLU-alueen pelastuslaitoksilla samankaltaisia kysymyksiä pelastustoiminnan edellytyksien turvaamisesta. HIKLU-alueiden eri pelastuslaitosten välillä on kuitenkin jonkin verran eroja asuintalojen paloturvallisuuden itsearvioinnissa ja tavassa tehdä

sitä. Merkittävin ero dokumenttianalyysin perusteella asuintalojen paloturvallisuuden itsearviointiin liittyen on sen kohdistaminen. Helsingin pelastuslaitos kohdistaa itsearviointia pelastussuunnitelma velvollisiin taloyhtiöihin, eli taloyhtiöihin joissa on vähintään kolme asuntoa sekä kiinteistöosakeyhtiöihin, kun muut HIKLU-alueen pelastuslaitokset kohdistavat sen ainoastaan pientaloihin. Syitä tähän on varmasti useita, mutta pääimmäiseksi haastatteluiden perusteella nousee rakennuskannan erilaisuus sekä resurssien riittävyys.

Helsingin pelastuslaitoksella, nimellä asuintalojen paloturvallisuuden itsearviointi kulkeva, toiminto, joka on osa pelastuslain 12 luvun mukaista pelastuslaitoksen valvontatehtävää, on alkanut vuonna 2014. Asuintalojen paloturvallisuuden itsearviointimalli koostuu asuintalon tekemästä itsearvioinnista, jonka voi tehdä esimerkiksi paikallisen VPK:n avustamana tai itsenäisesti. Itsearvioinnin perusteella pelastuslaitos tekee päätöksen, kohdennetaanko kyseiseen asuintaloon mahdollisesti turvallisuusviestinnällisiä tai valvonnallisia toimenpiteitä. Itsearvioinnin tavoitteena on tavoittaa jokainen asuinrakennus 10 vuoden aikana. (Helsingin pelastustoimen alueen palvelutasopäätös 2021-2024. 11-13.) Helsingin Pelastuslaitoksen asuintalojen paloturvallisuuden itsearviointiprosessia on pyritty kehittämään koko sen olemassaolon ajan. Itsearviointi kehitettiin kerros- ja rivitaloyhtiöiden valvontaan. Vuonna 2016 sen käyttöä pilotoitiin myös pientaloissa. Vuonna 2015 toteutettiin kaksi valvontakierrosta, jotka kohdistuivat yhteensä noin 600 taloyhtiöön. Ensimmäiset vuodet prosessi kulki nimellä asuintalojen omavalvonta. Omavalvonnassa käytettiin aluksi omatoimisen varautumisen auditointimanuaalista muokattua arviointimenetelmää, jossa arvioitavien osa-alueiden määrä oli rajattu kolmeen, auditointimanuaalin viiden sijaan. Vastausten paikkansapitävyyden varmistamiseksi tehtiin pistotarkastuksia noin 10% kohteista. Aluksi pistotarkastukset oli suunnattu tarkastajan harkinnan perusteella, mutta vuodesta 2016 lähtien kohteet on valittu satunnaisotannan perusteella. Omavalvontaan, nykyiseen itsearviointiin on liittynyt lisäksi asiakaskysely, joka jaettiin kaikille valvontalomakkeen palauttaneille. Tämän asiakastytyväisyyskyselyn perusteella itsearviointia ja siihen liittyvää materiaalia kehitetään jatkuvasti. (Saine-Kottonen, Itkonen & Rekola, 14-15.)

Helsingin Pelastuslaitoksella käynnistettiin myös vuonna 2015 operatiivisten toimintaedellytyksien varmistamiseen ja kehittämiseen tähtäävä prosessi. Pelastustoiminnan edellytyksien tarkistukset keskittyivät asuinalueille ja asuinrakennuksiin ja niiden suorituksesta vastasi pelastusyksiköiden miehistö, esimiehen johdolla. Toimenpiteessä tarkasteltiin muun muassa osoitemerkintöjen näkyvyyttä sekä pelastusteiden käytettävyyttä. (Valvontasuunnitelma 2017, 5.) Tämän kaltaista toimintoa ei ole ollut missään vaiheessa käytössä muilla HIKLU- alueen pelastuslaitoksilla ja sen järjestelmällinen laajamittainen käyttö loppui Helsingin Pelastuslaitoksellakin vuonna 2019.

4.1 Haastatteluiden tulokset

Haastatteluja aloitin suorittamaan dokumenttianalyysin loppuvaiheilla. Haastatteluja suoritin sähköpostin välityksellä, sekä Teams-palavereissa. Kaikkien haastateltujen kohdalla lähestyin ensin sähköpostilla muutamalla kysymyksellä, jotka olivat nousseet esiin dokumenttianalyysin perusteella. Tämän jälkeen asioista keskusteltiin lisää Teams-sovelluksen avulla. Tällä tavalla sain mielestäni hyvän kokonaiskäsityksen asioiden tilasta sekä tärkeimmistä kehityskohteista. Osa haastatteluista koski pelastustiekoeajoa ja osa ainoastaan asuintalojen paloturvallisuuden itsearviointia.

4.1.1 Pelastustiekoeajot

Pelastustiekoeajoa suoritetaan jokaisella HIKLU-alueen pelastuslaitoksella. HIKLU-alueen pelastuslaitokset ovat yhdessä laatineet myös pelastustien suunnittelu- ja toteutusohjeen vuonna 2020. Pelastustien suunnittelu- ja toteutusohjeessa on määritelty pelastusteiden kantavuuden vaatimukset, nostopaikan mitat sekä muita pelastusteiden suunnittelussa huomioitavia asioita. Haastatteluiden perusteella pelastustiekoeajoa suoritetaan jokaisella alueen pelastuslaitoksella keskimäärin kolmesta neljään vuosittain. Keski-Uudenmaan pelastustoimi on käynnistänyt vuonna 2015 itsearviointimallin, jolla se toteuttaa pientalojen paloturvallisuuden valvontaa. Pelastustoiminnan toimintaedellytyksiä arvioivia käyntejä toteutetaan pelastustiekoeajoilla. (Keski-Uudenmaan Pelastustoimi 2020.) Helsingin pelastuslaitoksellakin on tarkoitus vuoden 2021 asuintalojen itsearvioinnin vastausten perusteella kohdistaa loppuvuodesta valvontatoimintaa ongelmaksi koetuille pelastusteille pelastustiekoeajojen muodossa (Kärkkäinen 2021).

Itä-Uudenmaan pelastuslaitoksella esimerkiksi pyritään suorittamaan pelastustiekoeajot mahdollisimman suurella osallistujamäärällä, jotta pelastustoiminnan edellytyksistä saadaan mahdollisimman kattava kuva sekä usean eri ihmisen näkemys. Näitä pelastustiekoeajoa tehdään vuositasolla noin muutama kuukaudessa uudiskohteisiin ja vuositasolla määräaikaisen valvonnan kautta pelastustiekoeajoa tulee 10-15 kappaletta. HIKLU-alueen yhteistyönä vuonna 2020 valmistuneen pelastustien suunnittelu- ja toteutusohjeen osalta on jo puolestaan törmätty muutamiin ongelmakohtiin. Ohjeessa on vaadittu pelastustien kantavuudeksi 32 tuhatta kiloa, kun esimerkiksi Helsingin pelastuslaitoksen nostolava-auto jolla on mahdollista pelastaa ihmisiä korkealta painaa 34 tuhatta kiloa. Myös pelastustien suunnittelu ja toteutusohjeessa mainitut kaltevuuskulmat, 8% pituussuunnassa, eivät mahdollista nykyaikaisilla turvajärjestelmillä varustelluiden nostolava-autojen sijoittamista kyseisille nostopaikoille. (Houni 2021.)

4.1.2 Asuintalojen paloturvallisuuden itsearviointi

Asuintalojen itsearviointiprosessi, joka on siis ollut Helsingissä käytössä vuodesta 2014 saakka on työntekijöiden keskuudessa koettu haastavaksi, paljon työllistäväksi sekä vaikuttavuudeltaan melko huonoksi. Sen muoto on vaihtunut useasti vuosien aikana, välillä merkittävästikin. Myös työntekijöiden vaihtuvuus tässä prosessissa on ollut suurta. (Kärkkäinen 2021.)

Yksi suurimmista ongelmista, mikä nousi esiin itsearviointiin tai omavalvontaan liittyen kaikilla alueiden toimijoilla, oli vastauksien luotettavuuden arviointi kokonaisuudessaan niin pelastustoiminnan edellytyksien kannalta kuin tämän kaltaisen toiminnon vaikuttavuuden osalta muutenkin. Tämä nousi esille yhtenä epäkohtana kaikkien haastateltavien keskuudessa. Useassa haastattelussa käy ilmi, että vaikka vastausprosentit ovat vuosittain hyviä, niin vastausten luotettavuutta ei mitata oikeastaan millään tavoin. Toinen ongelma, mikä yhdisti kaikkien alueiden omavalvontaprosessia, oli kyselylomakkeessa käytettävät kysymykset. Kokemusten mukaan lomakkeessa on useita kysymyksiä, jotka ovat melko haastavia ymmärtää toivotulla tavalla, etenkin jos vastaaja ei ole perehtynyt turvallisuusasioihin ja alan terminologiaan. Koetaankin, että lomake on suunniteltu ammattilaisilla ja kysymykset ovat täten liian vaikeaselkoisia. (Kärkkäinen 2021.)

Helsingin Pelastuslaitoksella myös osa palomestareista tekee valvontatyötä osana palomestarin muuta työnkuvaa. Palomestarit Joonatan Suosalo sekä Markku Ahola tarkastavat nimenomaan pelastustoiminnan edellytyksiä vaativissa kohteissa. Kohteet on jaettu korkeisiin kohteisiin eli niin sanottuihin vaativan kaupunkirakentamisen kohteisiin (VAKARA) joista vastuussa on palomestari Markku Ahola sekä maanalaisiin kohteisiin, joiden tarkastuksia tekee Palomestari Joonatan Suosalo. Palomestari Joonatan Suosalo kokee suurimmiksi haasteiksi pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksien kannalta yleisesti useilta palotarkastajilta puuttuvan operatiivisen taustan ja sitä kautta operatiivisen työn tuoman käytännön katsantokannan puuttumisen. Suosalon mielestä pelastustoiminnan edellytyksien tarkistukset ovat ehdottomasti tärkeimmät asiat joita palotarkastuksilla tulisi huomioida. Tilannetta voisi hänen mielestään helposti parantaa pitämällä koulutuksia aiheesta ja tuomalla näihin juuri operatiivisen puolen näkemyksen. (Suosalo 2021.)

Itä-Uudenmaan, Keski-Uudenmaan sekä Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksilla on hieman Helsingin pelastuslaitoksesta poikkeava tapa tehdä asuintalojen itsearviointia. Itä-Uudenmaan pelastuslaitoksella itsearviointi kulkee kymmenen vuoden sykleissä, kuten muillakin alueilla. Tämän 10 vuoden aikana on tarkoitus postinumeroitain käydä alueen kaikki pientalot lävitse itsearvioinnin keinon. Itä-Uudenmaan pelastuslaitoksella itsearviointi siis koskee ainoastaan pientaloja, kun taloyhtiöt ovat normaalien määräaikaisten palotarkastuksien piirissä. Päällimmäisenä syynä tähän on, että heidän resursseillaan ja

rakennuskanta huomioiden, on heillä mahdollisuus tavoittaa taloyhtiöt tavanomaisen palotarkastuksen keinoin kohtuullisessa ajassa. Itsearviointikyselyjen vastausprosentti on ollut vuodesta toiseen melko korkea, joten sen perusteella ei painetta muutokseen ole näköpiirissä. Itse-arvioinnissa on kysymyksiä pelastustoiminnan edellytyksiin liittyen, talojen osoitenumeroinnista, sekä talon kulkureiteistä, jotka pientalojen osalta ovat tärkeimmät pelastustoiminnan edellytyksiin vaikuttavat asiat. Johtava Palotarkastaja Ari Päivärinta kokee yhdeksi suurimmaksi haasteeksi itsearviointiin liittyen juuri sen vaikuttavuuden arvioinnin sekä vastausten paikkansapitävyyden. Päivärinnan mukaan ei oikeastaan millään tavoin voida varmistua vastausten totuudenmukaisuudesta, kun ei ole ollut resursseja tehdä niin sanottuja pistokoeluonteisia tarkistuskäyntejä kohteissa. Tänä vuonna Itä-Uudenmaan pelastuslaitoksella on kuitenkin tarkoitus tehdä jonkin verran pistokoeluonteisia tarkistuksia kohteisiin, joissa on ilmoitettujen tietojen mukaan kaikki kunnossa ja näin ollen saadaan tietoa omavalvonnan luotettavuudesta. Pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksien osalta Itä-Uudellamaalla tehdään samankaltaisia havaintoja valvontakäynneillä kuin muilla HIKLU-alueen pelastuslaitoksilla. Valvontakäynneillä seurataan pelastusteiden kuntoa ja käytettävyyttä, osoitemerkintöjä sekä teknisten tilojen merkintöjä. Päivärinnan mukaan pelastustoiminnan edellytyksiin liittyen ei ole mitään selkeää sapluunaa, joilla niitä tarkasteltaisiin, vaan siinä nojataan vahvasti palotarkastajien ammattitaitoon. (Päivärinta 2021.)

Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksella on samankaltainen pientalojen asuintalojen omavalvontaprosessi kuin Itä-Uudenmaan pelastuslaitoksella. Länsi-Uudellamaalla se on aloitettu vuonna 2014 ja sillä korvattiin tuolloin tehtävät pientalojen palotarkastukset. Myöskään Länsi-Uudellamaalla omavalvonta ei koske muita kuin pientaloja. Omavalvonnan vastausprosentit ovat samaa luokkaa Itä-Uudenmaan vastausprosenttien kanssa, eli noin 90%. Muista HIKLU-alueen pelastuslaitoksista poiketen Länsi-Uudellamaalla ei kuitenkaan valvota säännöllisesti taloyhtiöitä muuten kuin rakennuksen käyttöönoton yhteydessä tehtävällä erityisellä palotarkastuksella. Johtava palotarkastaja Raki Salmela toteaaakin, että tilanne on kaukana ideaalista. Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksella ollaan ottamassa käyttöön pelastuslaitoksen sisäistä riski-ilmoituslomaketta, jolla operatiivinen henkilöstö voi entistä helpommin ilmoittaa kohteissa huomaamista epäkohdista valvonnalle, kuten pelastusteiden huonosta kunnosta, jolla jo itsessään hieman parannetaan kyseistä ongelmakohtaa. (Salmela 2021.)

5 Johtopäätökset

Pelastustoiminnan edellytyksien tarkistukset ovat tällä hetkellä kaikkialla HIKLU-alueella osa jotain muuta valvontamuotoa. Tämä itsessään ei ole aina huono asia, mutta voi kuitenkin usein johtaa asian jäämiseen taka-alalle. Yleisimmin pelastustoiminnan edellytyksien

tarkistukset linkittyvät pelastustiekoeajoihin, asuintalojen itsearviointiin sekä taloyhtiöiden määräaikaivalvontoihin.

Suurimpana haasteena haastatteluiden perusteella nousee pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksien vaihteleva taso sekä tapa tehdä niitä. Asuintalojen omavalvontaan liittyen nousee useita ongelmakohtia pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksien kannalta, kuten kysymysten ymmärtämiseen liittyvä vastausten todenmukaisuus sekä mahdollisiin epäkohtiin puuttuminen.

Haastatteluissa sekä tilastoja tarkastellessakin käy ilmi, että pelastustoiminnan edellytyksien tehokkaille sekä vaikuttaville tarkistuksille on selkeää tilausta olemassa. Kuten jo aiemmin mainittiin, niin tulipaloissa sattuneista henkilövahingoista 88% ja lähes 40% omaisuusvahingoistakin tapahtui asuinrakennusten paloissa, joten kunnossa olevat pelastustoiminnan edellytykset ovat hyvinkin merkittävässä roolissa näiden vahinkojen pienentämisessä. Kuinka tilannetta sitten voisi parantaa? Seuraavassa kaksi kehitysideoa, jotka ovat tulleet esille haastatteluiden sekä dokumenttianalyysin perusteella. Näiden kehitysideoiden lisäksi näkisin erittäin tärkeänä aktiivisen vuoropuhelun operatiivisen henkilöstön ja päällystön sekä palotarkastajien välillä. Tällä vuoropuhelulla saataisiin varmasti puolin ja toisin useita ongelmakohtia ratkottua helposti ja nopeasti.

5.1 Pelastustiekoeajo yhdistettynä pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksiin

Pelastustiekoeajot, joilla omalta osaltaan valvotaan pelastustoiminnan edellytyksiä, tehdään lähinnä uudisrakennuksiin. Uudisrakennuksissa ei lähtökohtaisesti ole kuitenkaan samankaltaisia ongelmia, uusien rakennusmääräysten sekä jo rakennusaikaisen valvonnan johdosta, kuin vanhoissa taloyhtiöissä. Pelastustiekoeajoja tehdessä ei myöskään haastatteluiden perusteella huomioda muita pelastustoiminnan edellytyksiä aktiivisesti, kuten sisäänkäyntiä porraskäytäviin tai teknisten tilojen merkintöjä. Tämän vuoksi pelastustiekoeajot yhdistettynä pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksiin olisi tehokas tapa toimia.

Pelastustiekoeajo yhdistettynä pelastustoiminnan edellytyksien tarkistuksiin voitaisiin suorittaa viikoittain esimerkiksi perinteisen lauantaisin suoritettavan, johonkin alueen kohteeseen tehdyn tutustumiskäynnin eli niin sanotun lauantaikierroksen yhteydessä. Aseman operatiivinen henkilöstö voisi keskenään esihenkilön johdolla keskustella haastaviksi kokemistaan paikoista omalla alueellaan tai paikoista, joissa on paljon tehtäviä. Kyseiselle alueelle voitaisiin toteuttaa kohdetutustuminen, jonka yhteydessä testattaisiin pelastustiet, tarkistettaisiin osoitumerkinnot, sisäänkäynti porraskäytävään, teknisten tilojen merkinnät ja sijainti sekä mahdolliset muut pelastustoiminnan edellytyksiin liittyvät asiat, kuten kuivanousut ja mahdolliset muut palotekniset laitteistot. Raportti käynnistä mahdollisine puutteineen toimitettaisiin asiasta vastuussa olevalle palotarkastajalle, joka tekisi

tarpeelliset korjausmääräykset ja valvoisi niiden toteuttamista. Palotarkastaja myös raportoisi kyseisen vuoron esihenkilölle, kun asiat ovat korjattu, jotta operatiivinen miehistö saisi palautteen tekemästään työstä. Haastatteluissa nousi myös esiin osastojen välisen kommunikaation puute, mitä tämän kaltainen raportointi kumpaankin suuntaan selkeästi vähentäisi.

Näitä pelastustiekoeajoja, joissa tarkistettaisiin samalla pelastustoiminnan edellytyksiä, voisi suorittaa tai niissä voisi avustaa myös operatiivisella osastolla työskentelevät henkilöt, jotka ovat estyneet tekemään omaa virkaansa edellyttämää työtä esimerkiksi pitkäaikaisen sairauden tai akuutin vamman vuoksi. Näitä henkilöitä, joilla usein on pitkä operatiivinen kokemus pelastusalalta, voisi käyttää helposti ja pienellä lisäkoulutuksella apuna tämän kaltaisessa toiminnossa. He voisivat olla apuna tietojen keräämisessä tarkastuskäynneillä sekä ennen niitä tai tehdä tarpeen mukaan tarkastuskäyntejä myös itsenäisesti. Palotarkastajalle jäisi tällöin käytännössä vain hallinnolliset asiat sekä vastuut.

Tässä toimintamallissa olisi mielestäni useita hyviä puolia. Tällaisella toimintamallilla operatiivinen henkilöstö saisi rauhassa tutustua omaan alueeseensa, kohdetuntemus paranisi ja useampi henkilö voisi ajaa pelastusyksiköllä pelastusteitä ja saisi harjoitusta tämänkaltaisesta toiminnasta. Samalla voitaisiin yhdessä miettiä asioita joita olisi huomioitava kaikilla tehtävillä pelastustoiminnan edellytyksien kannalta. Useampi silmäpari myös havaitsee puutteet paremmin kuin yksi silmäpari. Tällaisella käynnillä voitaisiin myös käytännössä koittaa, onko mahdolliset huoltoyhtiön tiedot oikein ja saako heidät puhelimitse kiinni. Myös ovikoodi, jos sellainen on, voitaisiin selvittää ja luoda näille jonkinlainen arkisto tilannekeskukseen tai muualle mistä sen voisi helposti saada, vaikka keskellä yötä, helpottaen näin ensihoidonkin raskasta tehtäväkenttää.

5.2 Pehdytyskoulutus sekä raportointikanava

Haastatteluiden perusteella käy ilmi, että palotarkastajille sekä operatiiviselle henkilöstölle olisi pelastustoiminnan edellytyksien turvaamisen kannalta hyvä järjestää koulutusta asian tiimoilta. Koulutuksen avulla kumpikin osapuoli osaisi paremmin katsoa asioita toisen näkökulmasta. Operatiiviselle henkilöstölle pehdytyskoulutusta voisi järjestää esimerkiksi vuorokoulutuksen muodossa pelastustoiminnan edellytyksin liittyvistä asioista. Tärkeää olisi myös luoda helppo kanava raportoida havaittuja ongelmakohtia eteenpäin nimetylle palotarkastajalle, joka olisi vastuussa asiasta. Kun henkilöstölle pidettäisiin säännöllisesti koulutusta esimerkiksi kerran vuodessa, henkilöstön havaintojen määrä voisi kasvaa huomattavasti ja sitä kautta tämän toiminnon vaikuttavuus. Ensihoitoyksiköillä, jotka kaupungilla hyvin paljon liikkuvat, olisi tällöin myös helppo ja vaivaton kanava raportoida huomioistaan ja epäkohdista eteenpäin. Helppo kanava voisi olla esimerkiksi Merlot-ohjelmistoon lisätty ilmoitusvalvonnalle, jonka kautta palotarkastaja saisi tarvittavat tiedot

asiasta. Palotarkastaja voisi näiden tietojen ja ilmoitusten perusteella tehdä päätöksen jatkotoimenpiteistä asian suhteen. Palotarkastajalla olisi tässäkin mallissa velvollisuus raportoida ilmoituksen tehneille henkilöille toimenpiteistä, jotka ilmoitus aiheutti sekä mahdollisista korjauksista, joihin asian suhteen on ryhdytty. Tällöin myös operatiivisella henkilöstöllä olisi luultavasti enemmän motivaatiota tehdä ilmoituksia, kun ilmoituksiin myös reagoitaisiin valvonnan taholta.

Toinen erittäin tärkeä asia olisi palotarkastajille annettava koulutus pelastustoiminnan edellytyksistä sekä niiden tarkistuksista. Turvallisuusalan opinnot suorittaneen palotarkastajan, jolla ei ole operatiivista koulutusta tai kokemusta alalta, on usein hankala havaita kaikkia pelastustoiminnan edellytyksiin liittyviä ongelmakohtia. Tämän vuoksi olisi tärkeää jo työntekijän perehdytysvaiheessa käydä lävitse operatiivisten toimintaedellytyksien kannalta tärkeät asiat ja näin ollen parantaa uusien ja myös vanhojen palotarkastajien ammattitaitoa.

Edellä esitellyissä kehitysideoissa on ensiarvoisen tärkeää henkilöstön motivointi sekä perustelu, mitä hyötyjä näillä toimenpiteillä voidaan saavuttaa. Palautteen antaminen takaisin havaintoja tehneille henkilöille on myös suuressa osassa kokeilun onnistumisen kannalta. Yksi tärkeä asia kummassakin kehitysideoissa on myös asiasta vastuussa olevan palotarkastajan nimeäminen. Vastuussa olevan palotarkastajan nimeämisellä päästään tilanteeseen, jossa ilmoitus ei mene vain nimettömään sähköpostiosoitteeseen eikä sieltä koskaan kuuluu mitään takaisin, vaan on mahdollista konkreettisesti ja helposti selvittää myös ilmoituksen tekijän toimesta onko asiassa tapahtunut edistystä.

Kummassakin kehitysideoissa joudutaan luultavasti hieman kohdentamaan käytössä olevia resursseja uudestaan. Kummankin ehdotuksen kohdalla olisi varmasti hyvä varata aluksi yhden palotarkastajan vakituinen työpanos tähän asiaan ja ilmoitusten määrän mukaan resurssia voi joko lisätä tai vähentää. Uskon, että nämä toimet on mahdollista toteuttaa kaikilla HIKLU-alueen pelastuslaitoksilla hieman muokaten kunkin alueen omaan käyttöön parhaaksi sopivalla tavalla.

5.3 Työn luotettavuus

Opinnäytetyötä aloittaessa kävi ilmi nopeasti, että kyseisestä aiheesta ei ole olemassa oikeastaan minkäänlaista tutkimusta Suomessa eikä maailmalla. Korona-aika rajoituksineen ja oma työ siinä sivussa tietenkin toivat omat hankaluutensa asioiden tekemiseen. Toki Teams-palaverit ovat jo pitkään jatkuneiden rajoitusten vuoksi tulleet jo hyvin tutuiksi ja omalta osaltaan säästävät huomattavasti juuri haastatteluihin käytettävää aikaa. Nämä asiat omalta osaltaan hankaloitti työn tekemistä sekä tiedon keräämistä. Alkuperäisessä aikataulussa pysyttiin kuitenkin alun käynnistysvaikeuksien jälkeen mainiosti.

Tietoa opinnäytetyötä varten jouduttiin keräämään aika pirstaleisesti asiaan jollakin tapaa liittyvistä tutkimuksista, kuten valvonnan vaikuttavuutta sekä toimintavalmiuden vaikuttavuutta asuntopaloissa käsittelevistä tutkimuksista, sekä muista dokumenteista. Myös pelastustoiminnan edellytykset käsitteenä pitää sisällään todella paljon asioita, joita olisi voinut huomioida, mikä myös hankaloitti työn tekemistä sekä rajaamista. Koen kuitenkin, että oma pitkä operatiivinen työkokemus alalta helpotti suuresti eri materiaaleista saatujen tietojen yhdistämistä toimivaksi kokonaisuudeksi. Pitkästä kokemuksesta oli ehdottomasti hyötyä useasti työtä sekä haastatteluita tehdessä, mutta huomasin myös työtä tehdessä sen hieman sokeuttavan minua tietyissä asioissa. Tästä syystä olisi varmasti ollut hyväksi työn luotettavuudelle ja materiaalien analysoinnille, jos työtä olisi tehnyt jonkun kanssa, jolla ei samankaltaista kokemusta asioista ole. Kahdestaan työtä tehdessä asioihin saa mahdollisesti myös täysin toisen näkökannan.

Toinen merkittävä asia työn luotettavuuden kannalta liittyy dokumenttianalyysiin sekä haastatteluiden tekoon. Dokumenttianalyysiä tehdessä huomasin, että Helsingin pelastuslaitokselta, missä työskentelen, oli hyvin saatavilla dokumentteja aiheeseen liittyen, mutta muilta HIKLU-alueen pelastuslaitoksilta joutui turvautumaan huomattavasti pienempään määrään materiaalia. Muiden pelastuslaitosten osalta käytössä oli lähinnä palvelutasopäätökset ja muut julkiset asiakirjat. Myös eri pelastuslaitosten internet-sivuissa on huomattavia eroavaisuuksia materiaalin löytymisen kannalta. Mielestäni osin hieman vaillinainen materiaali dokumenttianalyysiä tehdessä vaikuttaa työn luotettavuuteen jonkin verran. Myös haastatteluita olisi voitu tehdä enemmän ja jokaisen alueen pelastuslaitoksen osalta, jolloin olisi voitu saada osin merkittävästikin erilainen kuva pelastustoiminnan edellytyksien tarkistusten tilasta.

Korona aika myös omalta osaltaan hankaloitti työn tekemistä. Haastattelut jouduttiin toteuttamaan etäyhteydellä, mikä aina hieman hankaloittaa niiden tekemistä, vaikkakin Teams-palaverit ovatkin jo osa jokapäiväistä arkea. Uskon kuitenkin, huolimatta edellä kuvatuista puutteista, että työtä ja siinä esiintyviä asioita voidaan tarkastella luottaen niiden paikkansapitävyyteen ja käyttää tarvittaessa perustelevaan uusien toimintamallien olemassaoloa. Myös kehitysideoiden kohdalla uskon aidosti, että tämän kaltaisilla toiminnoilla voitaisiin parantaa ihmisten kokonaisturvallisuutta huomattavasti juuri siellä missä riskit ovat suurimmat, eli omassa kodissa.

Lähteet

Painetut

Hirsjärvi, S., Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus

Moilanen, T., Ojasalo, K. & Ritakoski, J. 2015. Kehittämistyön menetelmät, Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3-4 painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Sarajärvi, A., Tuomi, J. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 2 painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Sähköiset

Aluehallintovirasto 2015. Pelastustoiminnan toimintavalmius. Viitattu 18.2.2021. <https://www.patio.fi/web/pelastustoiminnan-toimintavalmius/ohjeet1>

Aluehallintovirasto 2019. Pelastustoiminnan nopean avun saanti. Viitattu 18.2.2021. <https://www.patio.fi/web/pepa-2019-valtakunnallinen/pelastustoimen-halytyspalveluiden-saatavuus1>

Hakkarainen, T. Kling, T & Tillander, K. 2014. Toimintavalmiuden vaikuttavuus asuntopaloissa. Viitattu 1.12.2020. https://www.hel.fi/static/pela/Julkaisut/Toimintavalmiuden_vaikuttavuus_asuntopaloissa.pdf

Helsingin kaupunki 2021. Pelastuslaitoksen esittely. Viitattu 21.1.2021. <https://www.hel.fi/pela/fi/esittely/>

Helsingin pelastuslaitos 2020. Helsingin kaupungin pelastuslaitoksen tarkentava riskianalyysi 2020. Viitattu 25.11.2020. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/Kymp/Pela/Helsingin%20pelastuslaitoksen%20tarkentava%20riskianalyysi%202020.pdf>

Helsingin pelastuslaitos 2020. Helsingin pelastustoimen alueen palvelutasopäätös 2021-2024. Viitattu 9.2.2021. <https://www.hel.fi/static/liitteet/pela/helsingin-pelastustoimen-palvelutasopaatos-2021-2024-lausuntoluonnos.pdf>

Helsingin pelastuslaitos 2020a. Turvallisuusviestintä. Viitattu 25.11.2020. <https://www.hel.fi/pela/fi/Onnettomuuksien+ehkaisy/turvallisuusviestinta/>

Helsingin pelastuslaitos 2017. Valvontasuunnitelma 2017. Viitattu 1.2.2021. http://helmi.hel.fi/Pel/Paatoksentekejoahjeet/saannotjaohjeet/Valvontasuunnitelma/DocuDocum/Valvontasuunnitelma_2017.pdf#search=pelastuslaitos%20valvontasuunnitelma%202016

Helsingin pelastuslaitos 2021. Omatoimisen varautumisen auditointimanaali. Viitattu 25.2.2021. <https://www.hel.fi/static/liitteet/pela/Auditointimanaali.pdf>

IAEA 1991. Safety culture. Safety Series 75-INSAG-4. Vienna: IAEA. https://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/Pub882_web.pdf

Keski- Uudenmaan pelastuslaitos 2021. Onnettomuuksien ehkäisy vuonna 2021. Viitattu 27.12.2020. <https://ku->

pelastus.fi/sites/default/files/Onnettomuuksien%20ehk%C3%A4isyn%20suunnitelma%202021.pdf

Keski-Uudenmaan pelastuslaitos 2021. Kerrostalojen paloturvallisuuden itsearviointi. Viitattu 25.2.2021. <https://www.ku-pelastus.fi/fi/asioverkossa/paloturvallisuuden-itsearviointi/kerrostalojen-paloturvallisuuden-itsearviointi>

Kuntaliitto 2019. Viitattu 25.11.2020. <https://www.kuntaliitto.fi/yhdyskunnat-ja-ymparisto/turvallisuus/pelastustoimi>

Laine Tuomas 2017. Yhteiskuntataloudellisten arviointimenetelmien soveltuvuus pelastustoiminnan optimoinnissa. Viitattu 9.2.2021. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/101954/yhteiskuntataloudellisten%20arviointimenetelmien%20soveltuvuus_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lepistö, J. & Heliskoski, J. Sisäministeriön julkaisuja 2019:33. Turvallinen ja onnettomuuksista vapaa arki 2025. Viitattu 25.11.2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-304-0>

Länsi- Uudenmaan pelastuslaitos 2015. Uutinen 15.12.2015. Viitattu 24.3.2021. [https://www.lup.fi/fi-FI/Uudenmaan_alueen_pelastuslaitokset_allek\(81268\)](https://www.lup.fi/fi-FI/Uudenmaan_alueen_pelastuslaitokset_allek(81268))

Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999. Viitattu 7.1.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>

Valtioneuvosto 2019. Onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelmalla parannetaan arjen turvallisuutta. Tiedote 107/2019 Sisäministeriö. Viitattu 7.1.2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410869/onnettomuuksien-ehkaysyn-toimintaohjelmalla-parannetaan-arjen-turvallisuutta>

Pelastuslaki 379/2011. Viitattu 25.11.2020. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379>

Pelastusopisto 2005. Pelastustoiminnan johtaminen. Viitattu 20.11.2020. https://www.pelastusopisto.fi/wp-content/uploads/2016/12/35544_johtamisopas.pdf

Pelastustoimi 2021. Pelastustoimi. Viitattu 26.3.2021. <https://pelastustoimi.fi/pelastustoimi>

Rakentamisen yhteiset Topten käytännöt 2020. Viitattu 25.2.2021. <http://www.pksrava.fi/doc/ohjeet/OHJE-PALO01.pdf>

Reiman, T. Pietikäinen, E & Oedewald, P. 2008. Turvallisuuskulttuuri, teoria ja arviointi. <https://www.vttresearch.com/sites/default/files/pdf/publications/2008/P700.pdf>

Ruuhilehto, K. & Vilppola, K. 2000. Turvallisuuskulttuuri ja turvallisuuden edistäminen yrityksessä. Viitattu 1.7.2021. <https://docplayer.fi/2179026-Turvallisuuskulttuuri-ja-turvallisuuden-edistaminen-yrityksessa-kaarin-ruuhilehto-katja-vilppola-vtt-automaatio-riskienhallinta.html>

Saine-Kottonen, A. Itkonen, P & Rekola, H. 2016. Valvonnan vaikuttavuuden arviointi Helsingin pelastuslaitoksen aineistoilla. Julkaisu 1/2016. Viitattu 10.2.2021. <https://www.hel.fi/static/pela/Julkaisut/Valvonnan%20vaikuttavuuden%20arviointi%20Helsingiss%C3%A4.pdf>

Sisäasiainministeriö 2012. Pelastustoimen toimintavalmiuden suunnitteluohje. Julkaisu 21/2012. Viitattu 1.2.2021. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79284/Toimintavalmiusohje%20012.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Sisäministeriö 2012. Pelastustoimen toimintavalmiuden suunnitteluohje. Julkaisu 21/2012. Viitattu 9.2.2021.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79284/Toimintavalmiusohje%20012.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Sisäasiainministeriö 2013. Ohje palvelutasopäätöksen sisällöstä ja rakenteesta. Julkaisu 9/2013. Viitattu 9.2.2021.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79032/Ohje%20palvelutasop%3%a4%3%a4t%3%b6ksen%20sis%3%a4ll%3%b6st%3%a4%20ja%20rakenteesta.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Sisäasiainministeriö 2016. Turvallinen ja kriisinkestävä Suomi - pelastustoimen strategia vuoteen 2025. Julkaisu 18/2016. Viitattu 13.1.2021.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75092/Pelastustoimen%20strategia_NETTI_270516.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sisäministeriö 2021. Onnettomuuksien ehkäisy on yhteispeliä. Viitattu 9.2.2021.
<https://intermin.fi/pelastustoimi/onnettomuuksien-ehkaisy>

Suomen Kuntaliitto 2018. Pelastuslaitosten valvonnan aapinen. Viitattu 26.3.2021.
<https://www.pelastuslaitokset.fi/sites/default/files/2020-03/valvonnanabc.pdf>

Suomen pelastusalan keskusliitto 2016. Pelastustoiminnan yleiset periaatteet. Viitattu 13.1.2021. <https://edu.spek.fi/koulutus/kappale/6-2-onnettomuustyypit-s/>

Uudenmaan pelastuslaitosten riskianalyysi. HIKLU riskianalyysiryhmä 2020. Viitattu 30.1.2021. <https://www.lup.fi/download/noname/%7BE0A1D357-23C7-4018-B359-A0EDED906465%7D/134876>

Julkaisemattomat

Houni, R. 2021. Palomestarin haastattelu 9.3.2021. Itä-Uudenmaan Pelastuslaitos. Helsinki.

Kärkkäinen, K. 2021. Palotarkastajan haastattelu 9.3.2021. Helsingin Pelastuslaitos. Helsinki.

Päivärinta, A. 2021. Johtavan Palotarkastajan haastattelu 3.3.2021. Itä- Uudenmaan Pelastuslaitos. Helsinki.

Salmela, R. 2021. Johtavan Palotarkastajan haastattelu 18.3.2021. Länsi- Uudenmaan Pelastuslaitos. Helsinki.

Suosalo, J. 2021. Palomestarin haastattelu 23.3.2021. Helsingin Pelastuslaitos. Helsinki.